

VI. MATHEMA KONFERENCIA

Natura | Cultura

2019. május 31. – június 1.
ELTE BTK, B épület, 217.

2019. MÁJUS 31. (PÉNTEK)

9:45 megnyitó

I. szekció elnök: Bolonyai Gábor

10:00-10:20 Seres Dániel: Philippos kettős ábrázolása az *Olynthosi beszédek*ben

10:20-10:40 Derhán Kamilla: A τέχνη és φύσις harmóniája Dionysos kertjében

10:40-11:00 Kovács Dominika: „Udvari irodalom”, az udvar irodalma Bizáncban és Nyugaton

11:00-11:20 vita

11:20-11:40 kávészünet

II. szekció elnök: Hegyi W. György

11:40-12:00 Szücs Adél: Arktosok Braurónban – Egy vidéki kultusz interpretációi

12:00-12:20 Boreczky Katalin: Földanyánk? – Az Anyaföld-képzet és a nők helyzetének kapcsolatai a Kr. e. V–IV. századi görög irodalomban

12:20-12:40 Preisendorf Renáta: Az amphidromia mint többnapos ünnep

12:40-13:00 Magdus Tamás: Ceres Frugiferától Ceres Materig. Egy római istenség színeváltozása

13:00-13:20 vita

13:20-14:30 ebédszünet

14:30-15:30 plenáris előadás

Kárpáti András: κῶμοις παιδεύσωμεν τὸν ἀπαίδευτον!
Euripidés *Kyklóps* című szatírdramájáról

15:30-15:50 kávészünet

III. szekció elnök: Déri Balázs

15:50-16:10 Molnár Zalán: Tudományos ismeret lehetősége a *Második analitikában*

16:10-16:30 Bohacsek Dóra: Natura és Cultura: Vulgáris és Klasszikus latin Afrikában – *Africanismus*-e a *labdacismus*?

16:30-16:50 Matus-Kassai Gyöngyi: *Natura* a kora modern színpadon – *Nature* és *(un)natural* Shakespeare *Ahogy tetszik* című drámájában

16:50-17:10 vita

17:10-17:15 az első nap zárása

2019. JÚNIUS 1. (SZOMBAT)

9:45 megnyitó

IV. szekció elnök: Takács László

- 10:00-10:20 Nemes Szilvia: *Civis romanus et rusticus sum!* Az *agricultura* mint a római identitás egyik alapköve
- 10:20-10:40 Somfai Péter: Az ártatlanság elvesztése. Catullusi intertextusok Vergilius 8. *eclogájában* és az *Aeneis* Camilla-epizódjában
- 10:40-11:00 Dobos Barna: *Rustica sit sine me lascivi mater Amoris* – Szépségkoncepciók Ovidius költészetében
- 11:00-11:20 Kárpáti Bernadett: Olvasás és írás, vidék és város az ifjabb Pliniusnál
- 11:20-11:40 vita
- 11:40-12:00 kávészünet

V. szekció elnök: Tamás Ábel

- 12:00-12:20 Kerti Anna: „Természeti *trialógus*”: Catullus, „Calvus” és Horatius intertextuális játéka Kovács András Ferenc „Calvus-költészetében”
- 12:20-12:40 Rálik Alexandra: Érc és gyom: (Kvázi)orosz ösvények az *Exegi monumentum*hoz
- 12:40-13:00 Makáry Sebestyén: Természet után – W. G. Sebald verseskötetéről
- 13:00-13:20 vita

13:20-13:30 a konferencia zárása

Seres Dániel (ELTE BTK): Philippos kettős ábrázolása az Olynthosi beszédekben

Kr. e. 349/348-ban Démosthenész három beszédet tartott az olynthosi kérdésről az athéni polgárok előtt, amelyekben amellet érvelt, hogy Athénnek katonai segítséget kell nyújtania a II. Philippossal harcoló olynthosiaknak a saját, jól felfogott érdekükben, ugyanis ennél kedvezőbb alkalomra hiába várnak: nem egyedül kell felvenniük a versenyt a makedón uralkodóval, hanem a chalkidikéi szövetséggel közösen, továbbá nem attikai földön folynak majd a hadmozdulatok.

Előadásomban amellet érvelek, hogy Démosthenész és az Olynthosi beszédek ereje és zsenialitása abban rejlik, hogy Démosthenész tökéletes egyensúlyt teremtett a valós politikai helyzet és az athéni népgyűlés meglehetősen sajátos „valósága” között. Ennek a törékeny egyensúlynak talán a legmeghatározóbb eleme, kérdése, milyen képet fest Démosthenész Philipposról, udvaráról és alattvalóiról. A kérdés voltaképpen az, meg tudja-e győzni a dicső múlton merengő, olyakor a múltban élő polgártársait, hogy félretegyék a vélt vagy valós kulturális fölényüket a „barbár” makedónokkal szemben, és lássák Philippos vitathatatlan előnyeit, érdemeit, de mégis legyőzhetőnek tűnjön Philippos a „barbár” makedón sztereotípiá révén.

Derhán Kamilla (ELTE BTK): A τέχνη és φύσις harmóniája Dionysos kertjében

Előadásom Longos *Daphnis és Chloé* című regényével foglalkozik, annak egy rövidebb részletét (4.2–4.4.2) szándékozik bemutatni. A kertben uralkodó szépség, harmónia két alkotó eleme egyfelől az emberi kéz munkája (τέχνη), másfelől a természet megállíthatatlan növekedése (φύσις). A leírásban sajátosan egybefonódik a kettő, olykor nehezen dönthetjük el, mi szép azért, mert a kertész ápolta/alakította, és mi tökéletes természetes állapotában, emberi ráhatás nélkül. Előadásomban ezt a sajátos el-lentétből fakadó harmóniát próbálom elemezni, és az egész regénykoncepció szerkezetében, élményvilágában és mondanivalójában értelmezni.

Kovács Dominika (ELTE BTK): „Udvari irodalom”, az udvar irodalma Bizáncban és Nyugaton

Dolgozatomban a bizánci-nyugati irodalmi kapcsolatok kérdését új megvilágításba szeretném helyezni: bizánci és frank udvarokhoz köthető műveken keresztül azt vizsgálom, vajon a hasonlóságok/párhuzamosságok magyarázhatóak-e konkrét, történeti mozzanatokkal, ugyanakkor az eltérések mennyiben tükrözik a helyi társadalmi és politikai viszonyokat, a „megrendelői kör”, a patrónusok elvárásait.

Három, nagyjából azonos időben keletkezett műben tanulmányozom Ámor alakját: Andreas Capellanus *De Amore* című szerelemi traktátusában, a bizánci regényíró, Makrembolitis *Hysminé és Hysminias* című regényében, valamint a Prodromos nevű költő Manuél császárnak címzett udvari költeményeiben. Az antik natura- és a szerelem királyának kultúrakoncepciója a XII. századi Bizánci területeken egy másfajta megközelítésben érhető tetten, hiszen Erós meirákióként, vagyis fiatalemberként jelenik meg.

Capellanus rálicitál kortársaira, saját – még az írás pillanatában már a befejezettként említett – munkájára való többszöri hivatkozással kevésbé tűnik szerénynek, sőt vállalkozásával az udvari szerelem szintetizálását és nem kodifikációját teremti meg. Traktátusában az általam feltételezett patrónusváltás ugyanakkor egy új megközelítési módot tesz lehetővé: a középkori szerzők megrendelésre írtak, és az igények minden esetben mások voltak. II. Fülöp sikertelen házasságai beleillenek a *De Amore* harmadik könyvének szemléletébe, mint ahogyan az első kettő Marie de Champagne grófnő irodalmi tevékenységébe. Bizáncban és nyugaton is nagyjából egy időben jelenik meg illetve születik újjá a regényműfaj, köszönhetően Aquitániai Eleonóra és lánya Champagnei Mária, bizánci részről pedig a Komnénos-dinasztia (Manuél Komnénos és Eiréné Sebastokratorissa) áldásos patrónusi tevékenységének. Eleonórának a második keresztes hadjáratban való részvétele ugyanakkor lehetőséget teremtett arra, hogy a két irodalmi udvar találkozhasson.

Szücs Adél (ELTE BTK): Arktosok Braurónban – Egy vidéki kultusz interpretációi

Előadásomban Artemisz istennő attikai, Braurón településhez kötődő kultuszát vizsgálom, amely a görög vallástörténet egy kevésbé kutatott, de ugyanakkor rendkívül meghatározó kultusza. Artemisz Braurónia kultusza egy tipikusan nőkhöz kötődő kultusz, hiszen a női élet legfontosabb állomásai jelennek meg benne, a gyermeklányból nővé válás, az ehhez kapcsolódó átmeneti rítus, illetve a gyermekszüléshez kötődő rituálék. A kultusz legfőbb jellegzetessége, hogy az átmeneti rítus szertartásában kislányok medvének öltözve táncoltak az istennő tiszteletére, ők voltak az úgynevezett arktosok.

Munkámban újdonság lehet az, hogy Braurónnal eddig főképpen csak a régészet-tudomány foglalkozott, én azonban számos, történeti és szépirodalmi forrás segítségével teszek kísérletet ennek a különleges kultusznak a bemutatására. Ezek mentén haladok végig az általam fontosnak tartott kérdéskörökön: milyen istennők és héroinák kapcsolódtak ehhez a szentélyegyütteshez; mi lehetett Iphigeneia szerepe a kultuszban, hogyan járulhatnak hozzá Euripidész, Arisztophanész, Aiszkülosz, Pauszaniasz művei a brauróni kultusz megismeréséhez, végül pedig, hogyan értelmeződnek a vonatkozó mitológiai történetek egy átmeneti rítus keretei között. Ókori forrásként felhasználtam többek között, Euripidész (*Iphigeneia Auliszban*, *Iphigeneia a tauroszok között*) Arisztophanész, (*Lüszisztraté*, *Béke*) Pauszaniasz (*Görögország leírása*), Aiszkülosz (*Agamemnón*) írásait. Szakirodalomként kiemelném, a brauróni régészeti ásatások vezetőjének, John Papadimitriounak írását (*The Sanctuary of Artemis at Brauron*, 1963), valamint Gunnel Ekroth munkáját (*Inventing Iphigeneia? On Euripides and the Cultic Construction of Brauron*, 2007). Úgy gondolom, témám illeszkedik a konferencia felhívására, mert kutatási területem szervesen kapcsolódik a *natura* kérdéskörhöz, hiszen a kultusz számos eleme: természetközelség, medvék, nőiség, Artemisz istennő személye, a liminalitás szorosan kötődnek a *naturához*, és új fényben világíthatják meg a *natura* fontosságát a görög vallásban.

Boreczky Katalin (ELTE BTK): Földanyánk? – Az Anyaföld-képzet és a nők helyzetének kapcsolatai a Kr. e. V–IV. századi görög irodalomban

Miközben az V–IV. században, elsősorban Athénban a földből születés mítosza a színpadi és szónoki művek tanúsága szerint minden addiginál fontosabb nemzet- és identitásképző erővé válik, ebből modern várakozásainkkal ellentétben korántsem a nők, legalábbis mint szinte misztikusan termékeny lények különös tisztelete következik, hanem úgy tűnik, ez furcsa módon éppen a két nem különválasztását, akár részben a férfi felsőbbrendűség ideológiai megalapozását is szolgálhatja. Előadásomban a fentiek bemutatására Aiskylos és Platón szövegeiből, valamint Claude Lévi-Strauss egy érdekes, a földszülöttség mythologémájára vonatkozó elméletéből indulok ki.

Preisendorf Renáta (PTE BTK): Az amphidromia mint többnapos ünnep

Aristophanés és Platón említik az újszülött gyermek körbefutását, az amphidromiát. Egyikük sem ad magyarázatot arra, mi volt a szertartás célja, sem arra, hogyan zajlott a szertartás. Mindketten egyértelműnek vették, hogy olvasóik számára mind a szertartás neve, mind annak jelentősége ismert. Ebből következtethetünk arra, hogy a Kr. e. 5–4. századi athéni amphidromia szertartás túlságosan is ismert volt ahhoz, hogy kommentálni kellett volna. A scholionoknak és lexikonoknak köszönhetően nem kell teljes sötétségben tapogatóznunk, ami a ceremónia lefolyását illeti, jóllehet a kutatók különbözőképpen interpretálják jelentőségét (megtisztítás, szimpatetikus mágia, beavatás vagy próba).

A lexikonok és a scholionok rövid közlései számos kérdést nyitva hagynak: hogyan folyt le az amphidromia ünnepe, kik vettek részt rajta, mi volt a jelentősége.

Az előadás az ókori szöveghagyományból kiindulva tesz javaslatot az amphidromia ünnephez kapcsolódó korábbi értelmezések pontosítására.

Magdus Tamás (ELTE BTK): Ceres Frugiferától Ceres Materig. Egy római istenség színeváltozása

A római vallás egyik legjelentősebb istensége Ceres, akit nagy általánosságban a mezőgazdaság és a gabona istennőjeként tartanak számon. Alakja összefonódott a természettel, ami nem csoda, hiszen nem csak a mezőgazdasági és pásztori munkák patrónusa, de fontos attribútumai közé tartozik a gabona, a mák, a különböző virágfajták és gyümölcsök. Ugyanakkor azt is látni kell, hogy ezen növények, amelyek a civilizációt jelentik és jelképezik, milyen szimbolikus jelentéssel bírnak a termékenység összefüggésben. Különösen fontos a földdel való kapcsolata, amely azonban nem csak hozzá kapcsolódik a római vallásban, hanem Tellushoz és Italiához is.

Kr. e. 27-től kezdve azonban az istennő addigi agrikulturális kultusza fokozatosan átalakult. Augustus hatalmának megszilárdítása érdekében új politikai programot hirdetett, hogy újra tartalommal töltse fel a *mos* fogalmát. Ceres, az aventinusi isten-triász tagjaként igen komoly szerepet töltött be a populus életében, mind kultikus, mind politikai téren. Augustus ezt kitűnően felismerte és politikájában Ceres az „integrációs propaganda” szimbólumaként szolgált. Az uralkodó Ceres felhasználásával lényegében felszólította a populust, hogy támogassák politikáját. Ez azzal járt, hogy az istennő kultuszában néhány régebbi szín elhalványult, néhány korábban kevésbé kiemelkedő funkció pedig nagyobb reflektorfényt kapott. Így lett a mezőgazdaság, a gabona, az állati termékenység istennőjéből egy a női erények, a család, a gyermeknevelés és a házasság védelmezője.

Előadásomban meg kívánom vizsgálni azt, hogy mi lehetett az istennő főbb aspektusainak megváltoztatásának oka, továbbá, hogy ez a változás hogyan ragadható meg Ceres ikonográfiájában.

Molnár Zalán (ELTE BTK): Tudományos ismeret lehetősége a *Második analitikában*

Arisztotelész a *Második analitikában* fekteti le annak az átfogó programnak az elméleti alapját, melyben az ember és az őt körülvevő világ (természet) közti kapcsolat filozófiai értelemben nem más, mint a tudomány. A *Második analitika* elsősorban tudományfilozófiai értekezés, de a fel-felbukkanó logikaelméleti kérdések is többnyire olyan problémákat válaszolnak meg, amelyek tovább építik tudásunkat a világról.

Arisztotelész szerint is természetes az az elvárás, hogy a világról szóló tudományos állításaink ne csak a tényállás leírását tartalmazzák ($\tau\omicron\ \omicron\tau\iota$), de a tényállás *okát* ($\tau\omicron\ \delta\iota\omicron\tau\iota$) is foglalják magukban. Másképp fogalmazva: tudományos ismeretünk van egy tényállásról, ha a tényállás okát is ismerjük. A *Második analitika* kontextusában egy „X oka Y-nak” mondatban Arisztotelész nem arra kérdez rá, hogy mi(k) lehet(nek) az ok(ok), ahogy erre általában számíthatunk a *Fizikában* vagy a *Metafizikában*. A *Második analitika* I.13. példái arra engednek következtetni, hogy amennyiben tudjuk, hogy „X oka Y-nak”, tehát ismerjük a tényállás okát, annyiban ez a tudás csakis egy (tudományos) szillogizmus által jöhetett létre. A korábbi fejezetekben (I.4, I.6.) Arisztotelész már lefektetett néhány olyan alapelvet, melyek hiányában egy szillogizmus nem minősülhet tudományosnak. Az I.13. ezt bővítve részben olyan további kritériumot fogalmaz meg, amely képes eldönteni, hogy egy adott szillogizmus a tényállás okát is bizonyítja-e, vagy csak a tényállást magát.

Előadásomban ezen tudományelméleti alapelvek rekonstruálása után arra szeretnék rámutatni, hogy a 13. fejezetben felvázoltak milyen (abszurd) következményekkel járnak a tudományos megismerés számára.

Bohacsek Dóra (ELTE BTK): Natura és Cultura: Vulgáris és Klasszikus latin Afrikában – *Africanismus*-e a *labdacismus*?

A Római Birodalom terjeszkedésével a kezdetben kisebb, itáliai területen beszélt latin nyelvből idővel egy hatalmas birodalom hivatalos közvetítő nyelve, *lingua francája* lett. A ma klasszikus latinként ismert, szabályozott irodalmi kultúrnyelv mellett azonban beszélnünk kell egy folyamatosan változó, élő latin nyelvről, a *sermo vulgaris*ről is, amelyet elsősorban a Birodalom nyugati felén használtak, és amelynek feltehetőleg területi változatai is kialakultak a császárkorban. Már a késő antik grammatikusoknál is számos olyan feljegyzést olvashatunk, melyek a latin nyelv sokszor helytelen, a klasszikustól eltérő használatára vonatkoznak. Ezek közül néhány forrás területi sajátosságokat is megemlít, így több grammatikusnál találunk afrikai latin nyelvi jellegzetességekre vonatkozó megjegyzéseket. Ezek közül talán az egyik legismertebb és egyben legzavarosabb az l-hanggal (betűvel) kapcsolatos tévesztés, közismertebb nevén a *labdacismus* kérdése. Előadásomban a vonatkozó szakirodalom bevonásával a kapcsolódó, főbb grammatikusi helyeket és az afrikai feliratos anyagot vizsgálom meg, melyet végül összehasonlítok Róma városának feliratos anyagával (a Császárkori latin feliratok számítógépes nyelvtörténeti adatbázisa – <http://lldb.elte.hu/> – segítségével), feltéve a kérdést: mit érthettek a vonatkozó források *labdacismus*on és vajon mennyiben tekinthető a *labdacismus* jelensége *africanismus*nak? Milyen mértékben tért el az afrikai nyelvhasználat az *Imperium Romanum* központjától e tekintetben, valóban igaza van-e a grammatikusoknak, amikor a *labdacismus*at afrikai jelenségnek könyvelik el?

Szakirodalom: ADAMS, J. N.: *The Regional Diversification of Latin 200 BC – AD 600*. Cambridge University Press, 2007.

Matus-Kassai Gyöngyi (ELTE BTK): *Natura* a kora modern színpadon – *Nature* és (un)*natural* Shakespeare *Ahogy tetszik* című drámájában

Előadásom során egy shakespeare-i szöveghelyből kiindulva vizsgálom meg a *nature*, valamint a hozzá kapcsolódó *natural* és *unnatural* szavak jelentéseit a kora modern angol irodalomban. Az alapszöveg az *Ahogy tetszik* című dráma egyik meghatározó jelenetében található, a főhős megtérésének elbeszélésében, ahol a *nature* központi szerephez jut: „But kindness, nobler ever than revenge, / And nature, stronger than his just occasion, / Made him give battle to the lioness ...” (4.3.126–128.) E két sor szerint Olivér és Orlando konfliktusának megoldása, amely a dráma egyik központi eleme, a *nature*-nek (és a vele párhuzamba állított *kindness*-nek) köszönhető: ez veszi rá Orlandót, hogy mentse meg az ellene ármánykodó bátyja életét, aki emiatt megtér és kapcsolatuk helyreáll. Ugyanakkor Olivér megtérés előtti, *unnatural* voltát is többször hangsúlyozza a szöveg.

Kutatásom fő célja feltérképezni az említett szavak jelentéseit, elsősorban a dráma szövegéből kiindulva. A *nature* etimológiai háttere és a *kindness* kifejezéssel kapcsolatos összefüggéseinek feltárása után korabeli filozófiai és irodalmi szövegeket, valamint bibliafordításokat hívok segítségül az értelmezéshez. Noha a természetről és az emberi természetről való gondolkodás nem választható szét teljesen, előadásomban ez utóbbira helyezem a hangsúlyt, s arra keresem a választ, hogy mit jelent a *natural* egy személy esetében. Ezt a kérdést különböző példákkal szeretném megvilágítani, amelyekből két, egymástól eltérő, egy pozitív és egy negatív felfogás rajzolódik ki.

A kitekintés után visszatérek a szöveghez, bemutatom, hogy a felvázolt háttérismeret hogyan gazdagítja értelmezésünket, majd kitérek arra is, hogy a magyar műfordítások hogyan küzdöttek meg az említett fogalmak fordításának nehézségeivel.

Nemes Szilvia (ELTE ÁJK – ELTE BTK): *Civis romanus et rusticus sum!*
Az *agricultura* mint a római identitás egyik alapköve

Cato *De Agriculturájában* a következőket olvashatjuk: *Et virum bonum quom laudabant, ita laudabant, bonum agricolam bonumque colonum* (praef. 2). Az *agricultura*, a földművelés mint életmód és tevékenység, kivételes szerepet töltött be az arisztokratikus római identitáskép megkonstruálásában. Cato *praefatiójában* mesterien játszva a latin nyelv adta lehetőségekkel hangsúlyt fektet arra, hogy kiemelje *bonus agricola* erényeit. Ezen a téren nincs egyedül, számos más kiváló latinul írótl említhetünk, Vergiliust vagy éppen Cicerót, akik szintén egy *vir bonus* erényeként tartják számon a földművelés tevékenységét. Catónál ezen tevékenység ellentéte is feltűnik, nevezetesen a kereskedelem. Ahogy Cato említi: *Mercatorem autem strenuum studiosumque rei quaerendae existimo, verum, ut supra dixi, periculosum et calamitosum* (praef. 3). A kereskedelem mint tevékenység sajátosan nem római tevékenységnek minősült, hanem a görögök (történetileg a föníciaiak) bevett tevékenységének. Cato is kiemeli, hogy jól lehet jövedelmező kereskedelemmel foglalkozni, mégis veszélyeket lát benne. Ezzel szemben az *agricultura* biztonságot jelent, sőt, aki ezzel a tevékenységgel foglalkozik olyan kiváló erényeket sajátíthat el, mint *duritia, industria, diligentia, parsimonia*. Ezek az erények pedig nélkülözhetetlenek egy *vir bonus* repertoárjából.

Előadásomban Cato *De agriculturájának praefatiójával* fogok elsősorban foglalkozni néhány rövidebb kitekintéssel más művekre, amelyek szintén tárgyalják az *agricultura* ezen vonatkozását, így bemutatva a római „nemzeti identitás” egyik sarokkövének számító koncepciót, amely éles vonalat volt hivatott húzni rómaiak és nem rómaiak között.

Somfai Péter (ELTE BTK): Az ártatlanság elvesztése. Catullusi intertextusok Vergilius 8. *eclogájában* és az *Aeneis* Camilla-epizódjában

Az ókori rómaiak körében alapvető elvárás volt a hajadon leányokkal szemben, hogy első házasságukig megőrizzék szexuális értelemben vett ártatlanságukat. Házasságuk megkötésének a napja, illetve a nászéjszakájuk tehát nemcsak abból a szempontból jelentett egyfajta átmeneti időszakot, hogy ennek során szakadtak ki vér szerinti családjuk kötelékéből, és kezdték meg új életüket férjük otthonában, hanem a tekintetben is, hogy a szüzességük elvesztése révén mintegy átlépték a gyermekkor és a felnőttkor határát. Mindezek a nagy horderejű életmódbeli és biológiai változások magától értetődően szorongást kelthettek a menyasszonyokban, és úgy tűnik, szinte társadalmi elvárás is volt velük szemben, hogy féljenek a nászéjszakájuktól – vagy legalábbis tegyenek úgy, mintha félnének tőle. Az ennek a kíváncsiságnak való megfelelést bizonyos fokig elősegítették a házassági rituálé egyes elemei, mint például a *raptio* jelensége vagy Hymenaeus megidézése, a római gondolkodásban ugyanis az előbbihez az erőszak, az utóbbihoz pedig a halál képzei társultak. Úgy tűnik, hogy az említett konnotációk révén Catullus „hosszú költeményeiben” – közülük is elsősorban a vizsgálatom tárgyát képező 62. és 66. *carmen*ekben – a szexuális értelemben vett ártatlanság elvesztésének témája helyenként összefonódik az agresszió, az erőszak, adott esetben pedig a gyilkosság motívumaival, vagyis az ártatlanság jogi értelemben vett elvesztésének gondolatával. Ez a jelenség az említett catullusi versekkel fennálló intertextuális kapcsolatok révén Vergilius 8. *eclogájának* és *Aeneis*ének egyes, a házasság témakörét érintő passzusai, például a XI. ének Camillát bemutató szakasza esetében is megfigyelhető, amit csak tovább erősít annak módja, ahogyan a vergiliusi szövegek kombinált reminiscenciák útján Catallusnak egyszerre több *carmen*ét is felidézik. Előadásom célja, hogy megvizsgálja a szóban forgó szövegrészek intertextuális kölcsönhatását, annak ugyanis alapvető jelentősége lesz, ahogyan a házasság kérdésköre – amely az augustusi diskurzusban is megkülönböztetett figyelmet kapott, és önmagában véve sem volt problémamentes – Catullus „szubverzív” hatásának kitéve jelenik meg Vergilius műveiben.

Dobos Barna (ELTE BTK): *Rustica sit sine me lascivi mater Amoris* – Szépségkoncepciók Ovidius költészetében

A *Fasti* negyedik énekét a költő egy Venushoz intézett fohással kezdi: a korábbi három hónaphoz hasonlóan április esetében is a hónap nevének eredetét, és a hozzá legszorosabban kötődő istenséget próbálja felkutatni. Ahogy már a második ének *prooemium*ában is tematizálta, most is kiemeli azt a tényt, hogy ezt a költeményt nem mint a könnyed dalok fiatal költője írja, hanem mint a római szokások eredetét felkutatni vágyó, megkomolyodott kutató-költő.

A műfajelméleti reflexiókon túl, melyek az elégikus keretek között megszülető, merőben újító szándékú didaktikus költeményre utalnak, Ovidius Venus meghatározó isteni szerepeit is bemutatja. Az istennő mellett, hogy a Iulius–Claudius-dinasztia ősanja, az alapvető természeti törvények, az élőlények sokasodásának letéteményese. Olyan „természeti erőként” mutatja be őt a költő, aki nélkül maga az élet sem lenne elképzelhető a földön. Viszont e *naturához* köthető aspektusa mellett Venus mint az emberi *cultura* megalapozója jelenik meg. Horatius Mercuriusához hasonlóan, aki az ékesszólással teszi kulturálttá a vad emberiséget (*qui feros cultus hominum recentum / voce formasti catus* (...) *Hor. carm. 1, 10, 2–3*), Venus is megzabolazza az állatias embereket a kultúra alapvető „termékeivel”: *prima feros habitus homini detraxit: ab illa / venerunt cultus mundaque cura sui* (*Fast. 4, 107–108*).

Előadásomban a most vázoltak mellett arra keresem a választ, hogy a szerelmi elégia esztétikája mennyiben összeegyeztethető a *Fasti* Venus által meghatározott esztétikájával. Azt az ovidiusi költői játékot mutatom be, melyben a költő művei nemcsak dialogikus viszonyba lépnek egymással, de meg is kérdőjelezhetik a másikat, elbizonytalanítva így az olvasót is. Kitől s honnan ered pontosan a *cultura* és az ezt meghatározó szépség, ha az *Amores* 3,1-ben azt olvashatjuk, hogy Elégia nélkül Venus is *rustica*, viszont a szerelmi dalt Venus ihleti (*Fast. 4, 109–110*)? Ebben az esetben ez a *cultura* megfeleltethető lenne a városi életmóddal és mentalitással, az *urbanitasszal*?

Zárásként a költemények esztétikai horizontján túllépve az ovidiusi *œuvre*-ben megtalálható szépségeszményeket mutatom be: milyen körülmények között tekinti szépnek a költő a *puellát*: ha festi magát s haját bodorítja, vagy ha természetes bájait mutatja, és mindez hogyan hozható összhangba ismét Venusszal, aki, mint láttuk, minden korábban kárhoztatott szépségápolási praktika feltalálója.

Kárpáti Bernadett (ELTE BTK): Olvasás és írás, vidék és város az ifjabb Pliniusnál

„[...] hosszabb leveleket nem szívesen írok, de szívesen olvasok; előbbit mert kényelmes [*delicatus*], utóbbit mert tétlen [*otiosus*] vagyok”
(Plinius *Epistulae* 9, 32)

Az *epistula* (levél) par excellence az a műfaj, amely teret enged az írás és olvasás mindennapi gyakorlatainak színrevitelére, reflektál önnön materialitására, s ez nincs másként a római irodalmi hagyományban sem. Az ifjabb Plinius is gyakran tematizálja leveleiben azok létrejöttét, mediális meghatározottságát, s egyáltalán a levelezést mint kommunikációs formát. Az ezekhez fűződő értelemtulajdonítások nem egyszer terekhez és tevékenységi formákhoz kötődnek – így a „vidékhez” és a „városhoz”, és velük szorosan az *otium*hoz és a *negotium*hoz, melyek persze maguk is (nagyrészt irodalmi) konstrukciók.

Előadásomban abból az izgalmas összefüggésrendszerből szeretnék néhány példát mutatni, amelyet Plinius a különféle irodalmi tevékenységek (*studium*) és a (mező)gazdasági termelés között alakít ki. Kiindulópontomat azok a levelek adják, melyekben nyíltan utal a levélírás konkrét gyakorlatára, mégpedig annak meg lehetősége minden napi, anyagi feltételeire. Így például a 8, 15-ös levelében arra panaszkodik, hogy a termése silány minőségű, ráadásul kevés is, de ez a helyzet egyben lehetőséget, szabadidőt (*otium*) teremt neki, hogy írjon. Ehhez azonban megfelelő minőségű eszközökre (azaz jó minőségű papiruszra) lenne szüksége, melyeket éppen a bevételkiesés miatt nem tud beszerezni (vö. még 9, 20). Egy többszörösen kiszolgáltatott író és gazdálkodó nem minden iróniától mentes helyzetében mutatja be magát, s az irodalom mint kultúraalkotó tényező – többek között ebben a levélben is – az *agricultura*val kerül felbonthatatlan viszonyba.

Ebből kiindulva, még további szöveghelyeket is bevonva, azt igyekszem megvilágítani, hogy a Plinius-levelek hogyan ábrázolják, illetve problematizálják az olvasás és írás, város és vidék (a *cultura* és a *natura* terei?), valamint jelenlét és távollét dichotómiáit.

Kerti Anna (ELTE BTK): „Természeti trialógus”: Catullus, „Calvus” és Horatius intertextuális játéka Kovács András Ferenc „Calvus-költészetében”

Kovács András Ferenc 1998-ban, a Holmi című folyóiratban publikálta az első „Calvus-költeményeket”. Caius Licinius Calvus a Kr. e. I. század jelentős szónoka és költője, a neóterikusok körének tagja, Catullus barátja, művei közül azonban csupán 21 sornyi töredék maradt ránk. Kovács András Ferenc az ő maszkja mögé bújva adja közre ennek a hiányzó életműnek a fiktív fordítását. Eddigi kutatásaim során ennek a fiktív életműnek az igen széles és kiterjedt intertextuális hálózatával foglalkoztam, különös tekintettel a Catullus, Ovidius és Horatius életművével kialakított dialógusra.

Jelen előadásban három (a *Csöpp Licinilla, ne félj*, az *Érzem: a nyár közelít*, illetve a *Jöjj Tiburba* kezdetű) KAF–Calvus költemény elemzésén keresztül arra igyekszem rámutatni, hogy hogyan válik a természet képi megjelenítése a dialógus megteremtésének alapvető eszközévé, vagy, bizonyos esetekben hogyan lesz az ún. „korrektív intertextualitás” reprezentatív példája. A három elemezni kívánt szöveg szoros kapcsolatban áll Horatius III. 29., IV. 7. és IV. 12. ódáinak, illetve bizonyos pontokon Catullus 3. és 5. költeményeinek magyar fordításával. A költeményeket erőteljesen összekapcsolja a természet változásának allegorikus megjelenítése, amelyen keresztül a három életmű egyes darabjainak különös trialógusa bontakozik ki.

A költői trialógusban a KAF által teremtett „Calvus” mint a Catullus és Horatius között közvetítő szerző jelenik meg, aki többek között a folyó szimbolikáján, az idő múlásának természeti metaforákkal körülírt megjelenítésén vagy éppen a tavasz kibontakozásának változatos képein keresztül mérsékli a két szerző „agonisztikus versengését”.

Rálik Alexandra (KRE BTK): Érc és gyom: (Kvázi)orosz ösvények az *Exegi monumentum*hoz

„Szobrot állítottam a népemben magamnak:
nem emberkéz műve, útját gyom nem növi.”
(Puskin: *Emlékmű*, ford. Szabó Lőrinc)

„Horatius utókorának szorgalmas kutatói akár a címben jelzett egyetlen kép világirodalmi nyomozgatásával köteteket tölthetnének meg”, kezdi Horatius Carm. III. 30. verséről szóló tanulmányát Borzsák István. Az *exegi monumentum* mint a költői alkotásnak állított emlékmű jelöli ki önmaga helyét az irodalmi hagyomány szövetében, írja bele magát a kulturális emlékezetbe – mindeközben a természeti erőkkal dacolva biztosít halhatatlanságot a költőnek.

Előadásomban a *natura* és a költő által emelt emlékmű viszonyának változásait vizsgálom a legmarkánsabb orosz irodalmi vonatkozások mentén. A XVIII. század végi orosz nyelvű Horatius-domesztikációk után a recepció megkerülhetetlen mérföldkövét Puskin *Emlékmű* (*Exegi monumentum*, 1836) című verse képezi. Az emlékművet (és így az életmű halhatatlanságát) lerombolni képtelen *imber* és *Aquilo* helyébe új természeti metafora kerül, amikor a puskin monumentumhoz vezető ösvény és az azt benőni, elfedni képtelen gyom viszonylatában éleződik ki az örök emlékezet és a feledés oppozíciója. A Horatius-ódát szervesen magáévá tevő vers az azt követő szerzők Puskinhoz és áttételesen a költői hagyomány egészéhez való viszonyulásának alfája és ómegája. Azonban míg az orosz „ezüstkor” dekadens költője, Vlagyiszlav Hodaszevics *Emlékművem* (*Памятник*, 1928) című versében a „kezdet és a vég” harmonikusan képes egyesülni, Tatyjana Tolsztaja regénye, *A macskány* (*Кысь*, korábbi fordításban *Kssz!*, 2000) a posztmodern ironikus gesztusával viszonyul az örökséghez.

Az *exegi monumentum* recepcióhálózatába mindezek mellett nem felejtethetjük el bevonni Kovács András Ferenc *Pulvis et umbra* című Asztrov-versét, amely nemcsak a fenti ódára és az arra adott orosz válaszokra reflektál, hanem a kört radikálisan „bezárva” vonja be a IV. 7. ismert sorait – az emlékműhöz vezető gyomborította ösvényen túl a költői hagyatéék feledésének végpontját por és árny fedi.

Makáry Sebestyén (ELTE BTK): Természet után – W. G. Sebald verseskötetéről

A természet és a kultúra találkozását, egymásra hatását, és az emberi életet, amely e kettősség között próbálja értelmezni magát, és amely kettősség nehezen felfejthető, illetve determinációjában áll – mindezt W. G. Sebald *Természet után* c. verseskötetén keresztül elemzem. A kötet három ciklusának középpontjában Mathias Grünewald 16. századi német festő, Georg Wilhelm Steller 18. századi német természettudós és önmaga, W. G. Sebald áll, ami hármas felosztás, már ennyiből is láthatóan, a fent említett kultúra-természet-én problémakört tematizálja. A kötetből az előadásban kiemelt részletekben, melyekben a hiteles történeti, biográfiai adatokkal sebaldi fikció keveredik, jól látható, ahogy a (korántsem barátságos) természet képpé, a kép pedig az emberi ön- és világmegismerés tárgyává válik, illetve sorsot is előre vetítheti, valamint fordítva, a természet antropomorfizálódik, és elvégzi az emberi munkát: „mint egy esztelen kontár / máris szétszedi, ami sikerült neki”. Elemző munkámhoz Kovács Edit *Jóslat és emlékezés* c. jelen verseskötetről írt tanulmányát is felhasználom, továbbá, és ami az eddigiekkel dialógusba lép, a kötet „természet utániságát” is megvizsgálom, azaz, hogy hogyan helyezhető el a természet-kultúra-én problémakörben a kötet maga.